

Herdenking vluchtelingen en migranten die zijn omgekomen aan de grenzen van de Europese Unie

*“Red mij. O Heer, want het
water is me tot de lippen
gestegen,
Ik zink de diepte in, zonder
houvast.
In diep water drijf ik, en
golven spoelen over me heen,
uitgeput ben ik van het
roepen, mijn keel is schor.
Mijn ogen vermoeid door het
uitzien naar mijn God.”*

(Ps. 69, 2 – 4)

Inleiding

In 2009 besloot de Conferentie van Europese Kerken (CEC) te Lyon zich ervoor in te zetten dat kerken in Europa de vele vluchtelingen en migranten herdenken die elk jaar omkomen tijdens hun tocht naar Europa. Want de cijfers zijn schrikbarend: de afgelopen 15 jaar zijn er tenminste 14.000 vluchtelingen verdronken in de Middellandse Zee of Atlantische Oceaan (bron: www.ccme.be). Ook zijn in die periode duizenden vluchtelingen gestikt in vrachtwagens, doodgereden op snelwegen of op andere manieren een gruwelijke dood gestorven. Dit zijn alleen de geregistreerde sterfgevallen; het werkelijke aantal doden zullen we nooit weten, omdat veel van deze drama's zich aan ons zicht onttrekken. Vanwege verscherpte grenscontroles nemen vluchtelingen steeds gevaarlijkere routes, met als gevolg jaarlijks vele doden.

In 2015 bracht toenmalig scriba dr. Arjan Plaisier namens de Protestantse Kerk in Nederland een bezoek aan Lampedusa, waar de Italiaanse protestantse kerken proberen de vluchtelingen te ondersteunen. "Een oplossing voor het gigantische vraagstuk van een continent op drift en een wereld vol brandhaarden heeft niemand", schreef Plaisier in een commentaar. "Maar wanneer zich overal in de wereld rampen voltrekken, zouden wij dan volstaan met het verhogen van de dijken en het versterken van de muren? Willen we in zo'n wereld leven? Buiten de ontheemden en wij gezellig bij het haardvuur?"

In Nederland worden sinds 2010 herdenkingsvieringen gehouden voor omgekomen vluchtelingen. Deze begonnen in Amsterdam maar worden de laatste jaren in steeds meer plaatsen georganiseerd. Veel herdenkingen vinden plaats in de open lucht. Daarmee hebben zij ook iets van een publieke schreeuw op erkenning van het recht op leven en ontplooiingskansen voor ieder.

Aansluitend bij de oproep van de CEC vragen we kerken in Nederland de vele omgekomen vluchtelingen te herdenken. De week van de traditionele Allerzielenherdenking op 2 november is een goed moment om dat te doen. In 2018 is zondag 4 november een geschikt moment.

Nodig zo mogelijk vluchtelingen in eigen stad of regio uit voor deze herdenking. Als direct betrokkenen is het voor hen indrukwekkend om gestorven medevluchtelingen te gedenken en de solidariteit van Nederlanders te ervaren.

Met deze 'Bouwstenen voor een liturgische herdenking voor migranten en vluchtelingen' willen wij kerken een handreiking bieden om op lokaal niveau stil te staan bij en te bidden voor de vele vluchtelingen die tijdens hun vlucht naar Europa om zijn gekomen.

Colofon

Kerk in Actie
Postbus 456, 3500 AL Utrecht
T (030) 880 14 56
E info@kerkinactie.nl
I www.kerkinactie.nl
IBAN: NL 89 ABNA 0457 457 457

Redactie: Kerk in Actie, met bijdragen van de Protestantse Diaconie Amsterdam, Jeannette Noëlhuis en Justice and Peace Nederland.

Voor meer informatie:
Karel Jungheim,
j.jungheim@kerkinactie.nl
tel. 06 – 15 17 93 61.

Mogelijke schriftlezingen

Exodus 3, 1-12

Psalm 69

Jesaja 32, 1-2

Jesaja 35, 1-2 en 4

Jesaja 41, 10

Jesaja 43, 1-4

Jesaja 49, 15-16

Mattheüs 2, 13-14

Mattheüs 25, 31-46

Geschikte liederen voor een themadienst over vluchtelingen

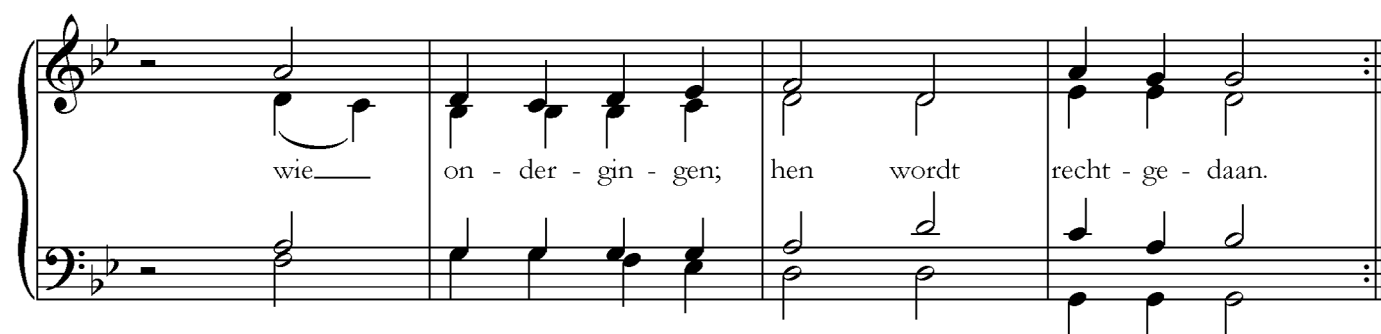
- Voor mensen die naamloos (Liedboek 2013: 647)
- Stem als een zee van mensen (GvL 519)
- Om te leven met zo velen (t. Jan van Opbergen)
- Gij die de stom geslagen mond verstaat. (t. H. Oosterhuis / m. A. Oomen)
- Keer ons om naar u toe (t. H.Oosterhuis / m. A. Oomen)
- Ik zoek een land (t. H.Jongorius / m. J. De Backer)
- Groter dan ons hart (t. H.Oosterhuis / m. A. Oomen)
- Het lied van de stad (t. H.Oosterhuis / m. J. Geraedts)
- Als alles duister is (Taizé)
- Oh Lord hear my prayer (Taizé)
- Scheur toch de wolken weg (t. Oosterhuis/ m. Oomen)
- Liederengebaseerd op psalm 28 of 69
- Lied tegen de derde wereldoorlog (GvL 553)
- Kumbaya my Lord

Liederen en gebeden

Speciaal voor de Allerzielenherdenking in 2011 hebben Christiaan Winter (muziek) en Andries Govaart (tekst) een hymne gemaakt: 'De zee zal haar doden teruggeven'. In Amsterdam vonden de herdenkingen steeds aan de Amstel plaats, in de openlucht. Tijdens het zingen van deze hymne strooien deelnemers witte bloemen in het water ter nagedachtenis van de overledenen.

De zee zal haar do - den te - rug - ge - ven,

wie on - der - gin - gen; hen wordt recht - ge - daan.

Gedenk de namen

Een indrukwekkend moment in de liturgie is het voorlezen van berichten over vluchtelingen die het afgelopen jaar omkwamen. Vaak zijn hun namen niet bekend, soms ook wel. Het is onmogelijk alle gebeurtenissen op te sommen; de litanie zou eindeloos lang zijn, bovendien wordt slechts een gedeelte van de sterfgevallen geregistreerd. Noodgedwongen zal men dus een keuze moeten maken. Het is aan te bevelen de lijst niet in één keer te lezen, maar in twee of drie gedeeltes, afgewisseld met korte liederen of gebeden.

Een 'litanie' kan worden samengesteld door te kijken op de volgende sites:

- de International Organisation for Migration houdt wereldwijd de sterfgevallen bij van vluchtelingen die omkomen tijdens hun vlucht, zie <http://missingmigrants.iom.int/>
- <http://www.borderline-europe.de/>, een Duitse site met up-to-date berichten

Gebed voor de bootvluchtelingen

Barmhartige God, U die onze harten en gedachten kent,
bij U komen we met wat we horen over vluchtelingen
die verdrinken in de Middellandse Zee.

Bij U leggen we de verschrikking neer van zoveel doden.
Voor uw aangezicht brengen wij de levens van mensen die oorlog ontvluchtten,
die hoopten op een beter leven, en die verdwenen in zee.

Houd hun namen geschreven in uw hand.
Wees bij allen die zich afvragen of het hun directe verwanten zijn
die naamloos begraven worden.

Wees bij allen die leven in rouw.
Wees bij reddingswerkers die beelden van verschrikking met zich meedragen.
Wees bij hen die drenkelingen opvangen.
Wees bij hen die de laatste zorg aan doden besteden.
Geef vrede.

Help ons toe te bewegen naar een wereld waarin geen mens meer hoeft te vluchten.
Maak een einde aan de wijze waarop mensensmokkelaars de nood van anderen uitbuiten.

Maak ons mild en barmhartig, wijs en handelingsbekwaam.
Dat wij doen wat gedaan moet worden.
Dat ook wij niet loslaten het werk dat U in ons begon.
Barmhartige God, wij bidden om uw ontferming.

Amen

*(Door: Ds. Karin van den Broeke, tot maart 2018 voorzitter van de synode van de
Protestantse Kerk in Nederland)*

Volkeren op drift

Rechtvaardige God, volken zijn op drift,
mensen zoeken een veilig heenkomen en een toekomst voor hun kinderen.
Wij zijn getuige van onrecht en voelen ons machteloos.
Komend uit een veilig land, kennen de meesten van ons geen oorlog en lijden.
Maar we weten van hun pijn en angst.
We bidden voor allen die zoeken naar een nieuw begin.
Geef ons de moed om niet weg te kijken,
maar onze handen uit te strekken.
Om te delen wat we hebben met onze naasten in nood.

Amen

(bron: Kerk in Actie)

Ook God was vluchteling

Vg: God, eens was ook U vluchteling, toen U als klein kind naar Egypte moest vluchten.
A: We bidden voor alle mensen die vervolging, geweld en uitzichtloze situaties ontvluchten.

Vg: God, U heeft uw volk veertig jaar lang door de woestijn geleid.
A: Wij bidden voor alle mensen die achtergebleven zijn in woestijnen, die verdwenen zijn in het niemandsland tussen grenzen.

Vg: God, U heeft onze vaders en moeders aangespoord een nieuw begin te maken in een nieuw, beloofd land.
A: We bidden voor alle mensen die de moed hebben om op zoek te gaan naar een nieuw begin in een nieuw land, waar zij een toekomst voor zichzelf hopen te creëren.

Vg: God, U heerst over de woeste wateren van de zee; U brengt de golven tot bedaren.
A: We bidden voor alle mensen die hulpeloos ronddobberen op zee en verdrinken in de golven.

Vg: God, U splitste de zee om uw volk doorgang te verlenen en zorgde ervoor dat zij veilig de overkant bereikten.
A: We bidden voor alle mensen voor wie de zee een blokkade is omdat wij hen niet verder laten.

Vg: God, U heeft ons geleerd vluchtelingen te zien als onze naasten.
A: We bidden voor ons allen, dat wij verantwoordelijkheid nemen voor onze naasten.

(bron: Kerk in Actie, ontleend aan CCME, 2017)

Gebed voor de vluchtelingen

God,
wij kunnen het nauwelijks nog verdragen: die beelden die de ellende van de vluchtelingen laten zien, van vertwijfelde families en huilende kinderen.
De vele berichten van de afzonderlijke tragedies volgens ons – vaak zelfs tot in onze dromen.
Wij verlangen ernaar dat deze verschrikkingen worden beëindigd en dat wij zouden kunnen helpen.
Maar bij ons groeit ook de angst, omdat ze met zoveel zijn die bij ons een schuilplaats zoeken, omdat er zoveel haat naar boven komt in onze samenleving en zoveel gevoelloze weerstand zelfs in onze eigen omgeving.
Voor U, God, kunnen wij niets verbergen. Ook spelen onze eigen vooroordelen ons parten en de angst voor onze eigen toekomst als wij die met vreemden moeten delen.
Wij bidden U: neem de vertwijfelden op, houd vijandschap bij ons weg en vul ons met de Geest van kracht, van liefde en bedachtzaamheid.

(bron: door ds. M. Schuurman vertaald gebed van ds. Sylvia Bukowski)

De schreeuw van hen die gestorven zijn

Voorganger: Barmhartige God,
wij brengen voor U de tranen en de klaagzang van zoveel moeders ter wereld, die onzeker
wachten op een teken van leven van hun kinderen,
kinderen die verdwenen zijn in de golven van de zee,
of van ellende omgekomen zijn in de woestijn.

Allen: Mannen, vrouwen en kinderen uit oorlogsgebieden,
op de vlucht voor geweld of armoede, hopen op een beter, veiliger bestaan.

Vg: We brengen de weeklagen voor U van de mensen die gestorven zijn
voordat zij onze grens bereikten, gevlucht door woestijnen, bergen en zeeën. Wij sluiten ons aan
bij de schreeuw van hen die op zoek waren
naar vrede, rechtvaardigheid, een betere wereld.

A: Genadige God, wij komen tot U met schaamte,
voor de vele keren dat wij wegkeken en stil bleven.
We hebben genoeg te eten in Europa – en zien niet dat ongelijkheid armoede creëert.
We hebben nooit genoeg – en zien niet in dat dit de oorzaak is van vele oorlogen. We blijven stil,
wanneer handelen geboden is.

Vg: Almachtige God, wij bidden voor onze politieke leiders.
Doe hen inzien dat eigenbelang nooit doorslaggevend mag zijn;
doe hen inzien dat politiek niet draait om cijfers, maar om levens van mensen. Scherp hun
besef hoe zaken hier en elders met elkaar in verband staan. Schud hun gewetens wakker, laat
hen beleid ontwikkelen
dat is gebaseerd op menselijkheid en compassie.

A: God, geef ons de kracht om getuigenis af te leggen
van het lijden van uw kinderen die op de vlucht zijn,
op weg naar hier, aan onze grenzen, in vluchtelingenkampen,
in detentiecentra, wachtend op uitzetting, vol vrees voor wat hen te wachten staat, rouwend om
hen die gestorven zijn. Sta ons bij, God.

Amen

(bron: CCME, liturgiesuggesties 2017, vertaald uit het Engels)

Voorbede voor de families van de overledenen

Heer,

We bidden voor degenen die rouwen, voor ouders, kinderen, familieleden en vrienden.

Voor hun geliefden die zijn gestorven en vermist onderweg naar Europa.

Wij vragen U, wees hen genadig nabij, verleen hen troost in hun verdriet, veeg hun tranen af.

God van alle troost, wij bidden U, geef de familieleden moed bij hun verlies om het verdriet van hun zonen en dochters, en steun hen die nog steeds hopen dat hun geliefden terug naar huis zullen komen.

Heer, we bidden dat U hun toevlucht en kracht zult zijn.

Heer, wees hen met Uw voortdurende liefde nabij en til ze op uit de diepten van verdriet in het licht van Uw aanwezigheid.

Eeuwige God, U hebt toch Uw enige Zoon, onze Heer Jezus Christus, gezonden, die door te sterven onze dood heeft vernietigd, en door op te staan uit de dood ons leven hersteld.

Wees dan Uw mensen nabij, de families van onze overledenen waar ze ook zijn en

herinner hen aan Uw eeuwige aanwezigheid en geef hen troost en kracht.

Amen

(bron: CCME, liturgiesuggesties 2017, naar een gebed uit de Anglicaanse traditie, vertaald uit het Engels)

Suggestie voor een voorbede voor degenen die helpen

Heer,

We zien het vreselijke onrecht dat gebeurt en dat mensen omkomen terwijl hulp ver weg is.

Wij voelen ons vaak hulpeloos en weten niet hoe we moeten omgaan met wat we dag aan dag tegenkomen.

We realiseren ons dat velen van ons beschermd zijn opgegroeid.

We voelen mee met de ellende en het lijden van mensen op de vlucht en we zijn bang. Bang voor het gebrek aan oplossingen, aan politieke wil in ons land, in Europa.

We zien geen eind aan het lijden en voelen ons leeg en beschaamd omdat zoveel mensen al zijn omgekomen.

We zien om ons heen dat mensen die zich inzetten voor vluchtelingen soms moedeloos worden.

We zien dat veel mensen wegstijven; zich niet toestaan geraakt te worden door wat er gebeurt.

We zien dat de media weinig positiefs melden, en wat er is, alleen maar nieuwe angsten veroorzaakt.

Help ons om open te blijven, om onszelf te laten raken en standvastig te blijven.

Omdat we getuigen zijn van wat er gebeurt. Omdat we geraakt zijn door het onrecht dat de

mensen hebben ervaren die ons hun verhalen vertellen.

Heer, steun ons en help ons om onze houding in onze samenleving te handhaven. Help ons om mensen op de vlucht te steunen en bij te staan.

Help ons en hen om het uit te houden met hun

verhalen en dicht bij hen te blijven.

Heer, blijf dicht bij ons.

(bron: CCME, liturgiesuggesties 2017, vertaald uit het Engels)

Wat doet Kerk in Actie?

In Nederland steunt Kerk in Actie projecten om vluchtelingen humanair op te vangen en perspectief te bieden. Ook werken we aan een beter beleid voor vluchtelingen en geven advies aan plaatselijke kerken. Meer informatie over alle activiteiten op kerkinactie.nl/vluchtelingen.